

Gabriel Alcalde, un investigador de primer nivell

El 26 d'abril de 2019, a Olot, es va morir Gabriel Alcalde i Gurt, en plena maduresa —tenia seixanta anys— i després d'una lluita intensa amb una malaltia que el va anar aclaparant i que li van detectar l'agost de 2014, en tornar d'unes vacances familiars a Marràqueix. A partir d'aquell moment va passar per diverses operacions i es va sotmetre a diferents tractaments, tot i que els primers anys va seguir fent la seva feina diària igualment. Els darrers mesos, però, van ser molt difícils, sobretot quan des de la tardor de 2018 va començar a perdre la vista, cosa que el va afectar molt, perquè aleshores sí que va haver de deixar de fer les activitats quotidianes.

Text > **JOAN DOMÈNECH**

Fotos > **ARXIU DE LA FAMÍLIA ALCALDE**

Gabriel Alcalde va néixer a Olot, on tenia la família materna, el 16 de juliol de 1958. Els avis de la part del pare venien d'Andalusia. Potser per això estava tocat d'una gràcia especial que li agradava compartir. Perquè, certament, Alcalde era rioler, alegre, cordial, més aviat amic de la gresca ben entesa i de les tertúlies. Vaig conèixer-lo als anys setanta, dins d'un nucli de companyes i companys amb els quals vaig estudiar al llavors Col·legi Universitari de Girona (encara no era universitat), en iniciar, ja de gran i casat, la carrera de filosofia i lletres. Allà vam fer el primer cicle, que després vam acabar a Bellaterra (UAB). Vaig procurar que la diferència d'edat no es notés gaire i em vaig apuntar a totes les marxas que van organitzar per tal de ser un més de la colla. Em van acceptar molt cordialment i, si alguna vegada no podia assistir a les classes, trobava sempre algú que em facilitava els apunts del que havia explicat el professor. De tots ells en tinc un extraordinari record. Alcalde sempre posava de manifest el seu sentit de l'humor, i amb el seu company olotí Oller recitaven i

>> Equip d'excavació de l'abric dels Nius, al Sàhara Occidental. Gabriel Alcalde és el que va de blau, al centre de la fila del darrere.

>> Membres de l'equip de l'Institut Català de Patrimoni el 2012. Alcalde és el segon de l'esquerra.

cantaven velles corrandes i cançons satíriques garrotxines, entre les quals hi havia la dedicada al tren Pinxo de Banyoles. En aquest mateix context caldria situar la seva afició a la faràndula olotina, de la qual era un membre destacat perquè feia ballar el bestiar i mantenia, així, un aspecte important de la cultura popular. Amb mi, particularment, feia broma sovint de la coincidència del seu nom i el meu càrrec, quan vaig sortir elegit batlle de Lloret a les eleccions de l'any 1979. A vegades, ens saludàvem rient per sota el nas: «Senyor Alcalde...».

Difusió de l'arqueologia

Abans d'anar al Col·legi Universitari de Girona, Gabriel Alcalde havia estudiat a l'Escola Pia d'Olot. Després, a la Universitat Autònoma de Barcelona es va llicenciar amb grau en prehistòria (1980), amb una tesi sobre l'interès de l'estudi dels micromamífers per a l'arqueologia. Sis anys després, i amb un tema semblant, obtingué el diploma de l'Escola Pràctica d'Alts Estudis de París. L'any 1993 va obtenir el doctorat per la Universitat de Girona (UdG) amb la tesi «La difusió de l'arqueologia mitjançant els museus arqueològics. Avaluació dels visitants dels museus arqueològics de Catalunya i anàlisi dels conceptes que aquests museus transmeten al públic», que li va dirigir el doctor Narcís Soler Masferrer. També es diplomà en museologia amb la tesi dirigida pel doctor Jean Davallon a la Universitat Jean Monet de Saint Étienne (França), titulada «Avaluació de la implicació dins la comunitat dels museus catalans de territoris petits.

L'exemple del Museu Comarcal de la Garrotxa». Precisament fou en aquest museu on Alcalde començà la seva activitat professional, primer com a conservador (1981-1982) i després com a director (1983-1997). Va exercir de professor de la Universitat de Girona des del curs 1994-1995, impartint-hi assignatures referides a la museologia i a la gestió del patrimoni. El 1997 també va fer cursos com a professor cooperant a la Universitat Nacional Autònoma de Nicaragua. També impartí un màster de museologia a la Universitat Complutense de Madrid (1990-1995) i a la de Barcelona (des de 2006). Del 2002 al 2004 va ser el director de l'Institut del Patrimoni Cultural de la UdG, i del 2006 al 2013, director de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

La seva recerca, per cert, la va portar a terme en centres com el CSIC (Institut Jaume Almera, de Barcelona), la Universitat de Dijon, el Servei Cultural del Museu del Louvre, l'Institut de Prehistòria Oriental de Jalès (França), el Museu de Palmira i el Museu Nacional d'Arqueologia (ambdós de Síria), el Centre Arqueològic de Managua (Nicaragua), la Pontifícia Universitat de Lima (Perú), etc.

Era membre de la Junta de Museus de Catalunya des de 2004, de la Comissió Acadèmica del Doctorat en Ciències Humanes, del Patrimoni i de la Cul-

tura de la Universitat de Girona (des de 2013), del Col·legi de Doctorat en Arquitectura de la Universitat de Palerm (2009-2014), coordinador del grup de recerca Patrimonialització i Usos del Patrimoni Cultural (2007-2009) i patró del Parc Científic i Tecnològic de la Universitat de Girona. També fou col·laborador en el projecte de creació del Museu Nacional del Poble Sahrauí als campaments de refugiats de Tindouf (Algèria).

Excavacions arqueològiques

A casa nostra deixà la seva empremta en importants excavacions arqueològiques, entre d'altres, a l'anomenada Cova 120 (1981-1989), a la de s'Espasa (1983), a Plansallosa (1988-1990), a la Bauma del Serrat del Pont (1989-1998) i a la Rodona (1991-1992), totes de la Garrotxa, i als jaciments de Codella, la Serra i la Dou, de la Vall d'en Bas (des de 2003), i encara, a l'Àfrica, a Umm el-Tlel (el Kowm, Síria), entre 1991 i 1994, i a l'abric dels Nius, al Sàhara Occidental.

Havia escrit nombrosos articles en revistes i publicacions especialitzades, de quinze dels quals estava especialment content. Alguns tractaven de la zona volcànica de la Garrotxa, d'altres de la utilització dels museus locals a la Catalunya de l'època franquista, dels nous museus (redefinint models

i identitats), de la vida primitiva als aiguamolls de la Vall d'en Bas, de les transformacions de la professió de museòleg, del Museu Nacional del Poble Sahrauí, dels vint anys de gestió del patrimoni des dels museus locals de Catalunya, etc. N'hi ha molts que estan redactats amb altres persones. Els seus col·laboradors habituals eren M. de Ll. Serra, M.

Va iniciar la seva activitat professional al Museu Comarcal de la Garrotxa, primer com a conservador i després com a director

Puiguirguer, E. Bassols, F. Burjachs, I. Expósito, Ll. Planagumà, M. Saña, E. Yll, J. M. Rueda, J. Boya, X. Rogé, J. Burch, J. L. Alegret, C. Serra, N. Soler, J. Soler, J. M. Faura i M. Molist.

Anecdòticament, la família explica que per il·lustrar els seus estudis sobre els visitants dels museus, durant les vacances la seva activitat principal solia ser fotografiar persones fent cua per entrar-hi.

>> A l'Hostal de Sadernes, a l'Alta Garrotxa, amb la filla i l'esposa, el 2016.

Projectes de recerca

Els projectes de recerca més destacats dels seus darrers anys van ser «Evolució del poblament i ús del territori al Prepirineu oriental durant la prehistòria recent» (Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya), «Gestión de Patrimonio en Siria: modelos de catalogación-conservación-museización y explotación sostenible» (Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament, AECID), «Tourism as an instrument of protection and recognition of the cultural heritage of Ethiopia. An analysis and case studies» (AECID) i «La patrimonialización de la arqueología. Conceptualizaciones y usos actuales del patrimonio arqueológico» (Ministeri de Ciència i Innovació).

En Gabi (tal com l'anomenaven familiarment) era un apassionat de la seva feina; realment gaudia treballant. Sobretot li encantava fer recerca documental i etnològica sobre els inicis dels museus. En aquest camp, possiblement, fou un innovador. Per això s'ho va passar molt bé durant el procés de creació del llibre que va compartir amb Francesc Miralpeix, *Passió col·leccionista. El museu-biblioteca de mossèn Pere Valls i Vilà (1848-1925)* (Presses Universitaires de Perpignan, France, 2014), i també durant la redacció del seu treball «El museu de Francesc Bolós en els inicis dels museus de

Havia escrit nombrosos articles en revistes i publicacions especialitzades, de quinze dels quals estava especialment content

Catalunya», publicat en el número 3 de *Mnemòsine* (2006).

En les seves tasques d'arqueòleg va coincidir amb Maria Saña excavant a la Garrotxa, i en va sortir un enamorament que els va portar a viure junts l'any 1989. El 18 d'octubre de 1996, com a re-

sultat d'aquella unió, va néixer la seva filla Berta. Vivien a Olot, però al cap d'un any es van traslladar al bucòlic poble de Santa Pau, al barri de Ca la Guapa.

Les seves aficions personals anaven des de fer un cafetó al matí al bar (a casa no en prenia mai) fins a anar a veure jugar a bàsquet la seva filla Berta. Com ja hem dit, també era un seguidor de la faràndula olotina, i havia estat ballador dels gegants de la ciutat. Li agradava la música *heavy*, i una altra activitat que també li agradava era visitar ermites.

Gabriel Alcalde era una persona molt solidària, de fortes conviccions socials i un gran defensor de les causes justes, sempre al costat dels necessitats, de qualsevol condició. Estava convençut que a través de la seva professió podia contribuir al canvi social en favor d'una societat més igualitària. Era tossut, lluitador (fins i tot contra la malaltia) i treballador. I estimava molt la seva terra, la Garrotxa.

>> Inici d'excavacions amb el seu amic Miquel Molist al Perú, el 1977.

